

сучасних підручниках з ділової англійської мови називаються *case studies*. У ділових іграх увагу студентів було зосереджено не на формі висловлювання, а на досягненні поставленої мети.

За наявністю опор розрізнялися вправи без опор, зі спеціально створеними опорами, з природними опорами. У запропонованій системі вправ використовувалися вправи з вербальними опорами: підстановчі таблиці, структурно-мовленнєві схеми висловлювання, переліки ключових слів із вербально-зображувальними опорами: схеми, графіки, таблиці, фотографії, малюнки. Опори були розгорнуті або редуковані, подані в підручнику або розроблені студентом чи викладачем.

За способом організації вправи розподілялись на парні, групові й індивідуальні. Але перевага надавалася парним і груповим видам роботи, для яких було характерним інтерактивне спілкування. Вправи на формування передкомунікативних мовленнєвих умінь передбачали тільки парну роботу, а вправи на формування комунікативних умінь – групову роботу.

На завершення підсумуємо, що всі запропоновані вправи відповідали рівню володіння майбутніми лікарями англійською мовою, розміщувались із збільшенням складності завдань, були спрямовані на продуктивне оволодіння лексичними і граматичними навичками спілкування, формування передкомунікативних і комунікативних умінь англомовного ділового спілкування студентів-медиків, мали комунікативну спрямованість і були професійно зорієнтованими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. Бацевич. – К.: ВЦ «Академія», 2004. – 344 с.
2. Богуш А. М. Теоретичні й методологічні засади формування мовленнєвої компетенції дошкільника / А. Богуш // Педагогіка і психологія. – 2000. – № 1. – С. 5–10.
3. Общая психология: словарь / Ред.-сост. Л. А. Карпенко; под общ. ред. А. В. Петровского. – М.: ПЕР СЭ, 2005. – 251 с.
4. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению: пособие для учителей иностранного языка / Е. И. Пассов. – М.: Просвещение, 1991. – 222 с.
5. Тарнопольский О. Б. О некоторых особенностях проведения экспериментальных исследований в области методики обучения иностранным языкам / О. Б. Тарнопольский // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки». – 2011. – № 8. – С. 20–23.

УДК 371.134: [001.8:674]

О. Є. ГРИДЖУК

ВИВЧЕННЯ СТРУКТУРНО-СЛОВОТВІРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТЕРМІНІВ ДЕРЕВООБРОБЛЕННЯ У КУРСІ «ФАХОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ»

Досліджено словотвірну організацію українських термінів деревооброблення. Виявлено найпродуктивніші способи творення та проаналізовано словотвірні моделі деревооброблювальних термінів. Обґрунтовано доцільність засвоєння студентами лісотехнічних спеціальностей способів творення фахових термінів та формантів, що використовуються у термінологічному словотворенні. Запропоновано варіанти вправ для словотвірного аналізу термінів, пояснення способів їх творення та розпізнавання дериваційних формантів, а також завдання для з'ясування семантики термінів деревооброблення за словотвірним типом. Умотивовано, що такі вправи необхідні для формування фахових мовно-термінологічних знань майбутніх працівників деревооброблювальної галузі.

Ключові слова: *термінологія деревооброблення, термін, способи словотворення, словотвірний тип.*

ИЗУЧЕНИЕ СТРУКТУРНО-СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ ТЕРМИНОВ ДЕРЕВООБРАБОТКИ В КУРСЕ «ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ТЕРМИНОЛОГИЯ»

Исследована словообразовательная организация украинских терминов деревообработки. Выявлены наиболее продуктивные способы их образования и проанализированы словообразовательные модели. Обоснована целесообразность усвоения студентами лесотехнических специальностей способов образования профессиональных терминов и формантов, используемых в терминологическом словообразовании. Предложены варианты упражнений для словообразовательного анализа терминов, определения способов их образования и распознавания деривационных формантов, а также задания на выяснение семантики терминов деревообработки по словообразовательным типам. Мотивировано, что такие упражнения необходимы для формирования профессиональных языковых терминологических знаний будущих работников деревообрабатывающей отрасли.

Ключевые слова: терминология деревообработки, термин, способы словообразования, словообразовательный тип.

О. Е. HRYDZHUK

THE STUDY OF THE STRUCTURAL AND DERIVATIONAL FEATURES OF THE TERMS OF WOOD TECHNOLOGY IN THE COURSE «THE PROFESSIONAL TERMINOLOGY»

The derivational organizing of the Ukrainian wood technology terms is explored in the article; the most productive ways of formation are revealed and the derivational models of the wood technology terms are analyzed. The expediency of learning the ways of formation of professional terms and formants used for terms derivation by students of the forestry engineering specialties is justified. The variants of exercises for the derivational analysis of terms, the explanation of the ways of their formation, and the recognition of derivative formants, and the tasks of finding out the semantics of wood technology terms by the derivational type are proposed. It is proved that such exercises are necessary for the formation of the specialized language and terminology knowledge of the wood technology industry future workers.

Keywords: terminology of wood technology, term, ways of derivation, derivational type.

Термінологічна компетентність – це сукупність умінь і навичок правильно послуговуватися спеціальною термінологією в умовах наукової та ділової фахової комунікації [2]. Серед її складових: знання термінологічних одиниць та утворення їх граматичних форм; розуміння лексико-семантичних процесів, що відбуваються у межах терміносистеми фаху; уміння аналізувати терміни за їх структурою, способом творення, походженням; знання лексикографічних джерел та вміння ними послуговуватися; засвоєння правил поєднання термінів у словосполучення і речення тощо.

«Специфіка термінотворення порівняно із загальномовною деривацією полягає в накопиченні власного словотвірного фонду, до складу якого входять форманти, що оформлюють терміни певної галузі знань» – вказує Н. Кобзар [8, с. 14]. З огляду на це вивчення способів творення фахових термінів, засвоєння типових для певної терміносистеми словотвірних моделей та словотвірних засобів допоможе студентам технічних вищих навчальних закладів не лише зрозуміти закономірності фахового термінотворення, а й у перспективі більш вправно працювати зі спеціальними найменуваннями, за потреби вмотивовано вибирати словотвірні засоби для творення нових фахових термінів. Таке навчання також допоможе студентам уникнути наслідування російських словотвірних моделей, зокрема, навчитися розмежовувати «засобами української мови поняття, що стосуються дії, події та їх наслідків, уживаючи для них різні віддієслівні іменники, утворені відповідно від дієслів недоконаного та доконаного виду» [3].

Дослідженню науково-технічної термінології в українському мовознавстві присвячені праці багатьох науковців – А. Д'якова, Т. Кияка, І. Кочан, З. Куделько, М. Годованої, Г. Мацюк, Л. Мурашко, Т. Панько, Л. Полюги, Л. Симоненко й ін.. Питання словотворення у галузевих терміносистемах вивчали Н. Кобзар (біологічна), С. Овсейчик (екологічна), Н. Шило (лісова та деревообробна термінологія), Г. Наконечна (хімічна), О. Литвин (машинобудівна) та ін.

Порівняно новим напрямком наукових розвідок є обґрунтування доцільності вивчення фахових термінів у процесі викладання української мови за професійним спрямуванням (Л. Барановська, Н. Голуб, М. Гуць, О. Дженджеро, І. Дроздова, Г. Крохмальна, С. Овсейчик, Г. Онуфрієнко, М. Пентилук, Т. Симоненко). Так, методичні засади навчання студентів фахової термінології на заняттях з української мови опрацьовували Л. Вікторова та Л. Сидоренко, засвоєння української фахової термінології російськомовними студентами-економістами досліджувала Г. Бондаренко, вивчення термінів на матеріалі текстів за фахом – І. Дроздова, В. Кулько, Т. Симоненко, використання тестових завдань для перевірки рівня засвоєння термінів – Г. Бондаренко, Л. Бутенко. Утім питання творення й застосування спеціальних термінів для вивчення їх студентами технічних спеціальностей, зокрема лісотехнічної галузі, як методична проблема ще не були об'єктом окремого наукового дослідження.

Мета статті – проаналізувати морфологічні способи творення термінів деревооброблення, запропонувати варіанти вправ і творчих завдань для їх вивчення, обґрунтувати доцільність такого навчання студентів лісотехнічних спеціальностей для формування в них термінологічної компетентності.

Особливості термінологічного словотворення «пов'язані зі самою специфікою терміна як лексичної одиниці обмеженої сфери вживання» [12, с. 92]. Термінологічне словотворення «дає можливість штучно запроваджувати в галузеві термінології спеціалізовані за значенням словотвірні морфеми, які, будучи в певних терміносистемах виразниками конкретних значень, виконують разом з тим класифікаційну функцію» [5, с. 65].

Морфологічний спосіб творення термінів «полягає у поєднанні афіксальних морфем з кореневою або похідною частиною слова за законами словотвору української мови. Внаслідок цього виникають нові лексичні одиниці на позначення нових понять і явищ» [12, с. 93].

У системі морфологічного словотвору термінів деревооброблення найпродуктивнішою є афіксація. Суфіксальний спосіб творення термінів-іменників представлений кількома основними словотвірними моделями:

1) «Іменникова твірна основа + суфікси *-к-, -івк-, -ак-, -ок-, -иль-, -ач-, -изн-*». Відіменниковий словотвір у терміносистемі деревооброблення виявляє низький рівень продуктивності. Незначною є кількість похідних з суфіксами *-к-* (*рамка, деревинка, пилка*), *-івк-* (*ножівка*), *-ак-* (*стілчак*), *-ок-* (*брусок*), *-иль-* (*горбиль*), *-ач-* (*горбач*), *-изн-* (*гнилизна*). Часто для творення деревообробних термінів використовуються запозичені твірні основи: *брус* → *брусок, верстат* → *верстак*.

«Виявлення смислової природи цієї групи суфіксів дає право віднести їх до словотворчих засобів вираження оцінки. Але при цьому слід постійно мати на увазі їх специфічну особливість – здатність передавати лексичне значення, яке міститься в назві реалії щодо зміни розміру, повтори, об'єму, якості, повноти вияву чи через призму суб'єктивного сприйняття її мовцем», – стверджують К. Городецька і М. Кравченко [4, с. 114].

2) «Дієслівна твірна основа + суфікси *-нн-, -енн-, -інн-, -ач-, -к-, -ик-, -ок-*».

Терміни, що позначають назви технологічних операцій, процесів, здебільшого утворені за допомогою суфіксів *-нн(я), -енн(я), -інн(я)*. «Віддієслівні іменники зберігають чіткі генетичні зв'язки з основами дієслів, від яких вони утворені», «терміни цього типу означають не саму дію в її конкретному вияві, а лише назви процесів і дій» пише Н. Шило [16, с. 31]: (*затісування* – «затісування торця стовбурів, сортиментів перед спусканням і трелюванням» [10, с. 137]; *корування* – «видалення кори зі стовбурів і сортиментів» [10, с. 180]; *запресовування, зрощування, прифугування, обкорування, опорядження, пакування, припасовування, пресування, розбирання, розкрязування, розсвердлювання, розпилювання, торцювання, фрезерування* та ін.). Такі найменування Г. Винокур називав «ідеальними термінами для визначення технічних процесів» [1, с. 14].

Якщо однослівний термін *личкування* означає «деталь із листових, рулонних та інших матеріалів, якою покривають поверхні ін. деталей» [10, с. 195], то у складі термінологічного словосполучення він змінює семантику, набуваючи значення «процесу дії»: *личкування стружкових плит* – «покриття однієї або двох площин стружкових плит листовим матеріалом» [10, с. 195].

Терміни з суфіксами *-нн-*, *-енн-*, *-інн-* активно використовуються як компоненти двокомпонентних (*антисептування деревини, випробування механічні, деревооброблення первинне, обкорування деревини, заповнення рейкове, зняття провисів, пиляння поперечне, сушіння деревини* тощо) та трикомпонентних терміносполук (*безстрічкове ребросклеювання шпону, декорування столярно-меблевих виробів, здрібнення відходів деревини, зачищення торців пиломатеріалу, луцення фанерного чурбака, механічне оброблення деревини, фрезерування деревини циліндричне* та ін.).

Віддієслівні терміни-деривати з суфіксом *-к-* у деревообробленні позначають:

- назви пристроїв, деталей, конструктивних елементів (*стяжка, обкладка, кальовка, облицьовка, розкладка, відбортовка, заготовка, підставка*);
- технологічні процеси, дії чи її наслідки (*обкладка, підсочка, підновка*);
- найменування матеріалу (*кленка, стружка, набиванка*);
- інструменти (*калівка, наградка, киянка*);
- назви речовин (*морилка, шпаклівка*).
- найменування виробів (*засувка*).

У деяких дериватів при поєднанні мотивуючих основ із суфіксом *-к-* відбувається чергування голосних */y/* та */i/* у дієслівних суфіксах (*личкувати* → *личківка* – «деталь із листових, рулонних та ін. матеріалів, якою вкривають поверхні інших деталей» [15, с. 121], *торцювати* → *торцівка* – «верстат торцювальний» [15, с. 248]).

На недоцільність вживання таких термінів вказує І. Кочан, зазначаючи, що «віддієслівні іменники на позначення дії чи процесу із суфіксом *-к(а)* ... взагалі не варто використовувати в українській мові. Терміни з цим суфіксом допустимі лише на позначення предмета» [9, с. 204].

У сучасній терміносистемі деревооброблення спостерігаємо тенденцію до обмеженого використання термінів з суфіксом *-к-* із загальною семантикою «процес дії» і заміну їх термінами з суфіксом *-нн(я)*, наприклад: *шліфівка* → *шліфування, штампівка* → *штампування, калібровка* → *калібрування (калібрування стружкових плит), вивозка* → *вивезення (вивезення деревини)* тощо. В сучасних фахових словниках терміни «*нарізка*», «*обрубка*», «*заточка*», «*запресовка*», «*закрутка*», «*зарубка*», «*окантовка*» не зафіксовані.

Продуктивним у творенні термінів деревооброблення є словотвірний тип «дієслівна твірна основа + суфікс *-ач-*», словотвірні значення якого – це: назви обладнання, пристроїв, інструментів, деталей (*скидувач, просікач, охолоджувач, обмежувач, скріплювач*), рідше – рідин (*розріджувач*) та виробів (*притискач, ущільнювач*). У межах терміносистеми деревооброблення суфікс *-ач-* виявляє значний рівень валентності, тобто відбувається «поширення діапазону словотвірної спроможності суфікса в напрямі збагачення обсягу його словотвірочого застосування» [7, с. 46].

Обмежене використання словотвірного типу «основа дієслова + *-ин-*» у деревооброблювальній термінології зумовлено низькою продуктивністю цього суфікса для творення термінів загалом. Віддієслівні іменники із суфіксом *-ин-* називають утворення, що стали результатом дії, позначуваної твірним словом (*закорина, пиловини*). На функційне призначення вказує суфікс *-ин-* у терміні *заглушина* – «деталь з листового матеріалу, яка закриває ємність в рамкових і коробчастих конструкціях...» [15, с. 83].

До непродуктивних словотвірних моделей належать віддієслівні терміни-деривати з суфіксами *-ик-*, *-ок-*, що позначають найменування інструментів (*клепик, рубанок*), причому термін *рубанок* мотивований дієприкметниковою твірною основою (*рубаний* → *рубанок*).

3) «Прикметникова твірна основа + суфікси *-ик-*, *-ість-*». Словотвірний тип «прикметникова твірна основа + суфікс *-ик-*» виявляє достатню продуктивність в аналізованій терміносистемі, за його допомогою утворено терміни-назви осіб за видом діяльності (*пакувальник, свердлильник*), назви пристроїв та інструментів (*живильник, втиральник, пиловник*), деталей (*боковина, середник, боковик*).

Менш продуктивно використовується суфікс *-ість*, утворюючи терміни-іменники для позначення вад деревини або поверхні лісоматеріалу (*ворсистість* – «наявність на поверхні лісоматеріалу часто розташованих неповністю відділених волокон деревини» [15, с. 46], *збіжистість*, *косошарість*, *моховитість*).

Цікаво, що розрізнення семантики термінів *просочування* і *просочуваність* відбувається на рівні словотвірних формантів: суфікс *-ни(я)* вказує на «процес дії», а суфікс *-ість* – на властивість. Якщо за терміном *просочування деревини* закріплене процесуальне значення: «введення в деревину захисних засобів», то *просочуваність деревини* – це її здатність «поглинати просочувальні рідини» [10, с. 301].

Префіксальним способом утворено лише окремі терміни деревооброблення, в яких префікси *пів-*, *напів-* указують на часткову видозміну форми виробу (*півшухляда* – «шухляда, у якій бокові стінки зрізані так, що висота передньої стінки значно менша від бокової» [15, с. 172], *напівпокривка* – «частина покривки (кришки) в столах, які трансформуються» [15, с. 147], *напіврама*, *напівшухляда*).

При префіксально-суфіксальному творенні термінів використано такі словотвірні типи: *під-* + іменникова твірна основа + *-ник* (*підголівник*, *підлокітник*, *підтоварник*), *за-* + іменникова твірна основа + *-ик* (*заплечик*), *на-* + іменникова твірна основа + *-ник* (*наматрацник*), *між-* + іменникова твірна основа + *-к-* (*міжніжка*), *під-* + іменникова твірна основа + *-к-* (*підніжка*), *про-* + іменникова твірна основа + *-к-* (*проніжка*), *від-* + іменникова твірна основа + *-ок-* (*відземок*).

У термінах *підголівник*, *підлокітник*, *підніжка*, *підтоварник* префікс *під-* виконує таку ж функцію, як і аналогічний прийменник, вказуючи на розташування (*під головою*, *під ліктями*, *під ногами* тощо).

Безафіксний спосіб використовується при творенні безафіксних термінів-дериватів від основ префіксальних дієслів за словотвірною моделлю «дієслівна твірна основа + *-Ш-*» (*виривати* → *вириєв*, *відколоти* → *відкол*, *недопиляти* → *недопил*, *припорошити* → *припорох*).

Це віддієслівні іменники на позначення брусів, колод та їх частин (*відструг* – «частина бруса або ванчеса, яка залишилася після стругання» [15, с. 40], *обзел*, *осмол*, *ощеп*); вад матеріалу (*відщеп* – «бічна наскрізна тріщина, яка відходить від торця круглого лісоматеріалу і виникає в процесі заготівлі або розпилювання лісоматеріалів» [15, с. 42], *заруб*, *вириєв*, *відкол*); частини або шару матеріалу (*недопил*, *припуск*); сукупності чого-небудь (*відсів*); схеми виконання (*постав*); способу виконання (*припорох* – «спосіб перенесення підготовчого рисунку на дошку для різьблення по дереву шляхом тампонування вугільного порошку» [15, с. 193]); наслідку дії (*пропил* – «простір, який утворився під час розпилювання за рахунок подрібнення і виносу частини деревини» [15, с. 198], *недоруб*, *провис*).

Розмаїтість тематичних груп, нечисельних за кількісним складом, засвідчує неунормованість безафіксних дериватів у терміносистемі деревооброблення, оскільки науковці радять словами з нульовим суфіксом позначати назви «процесу дії» [9, с. 205]. Д. Лотте вважає, що в технічній термінології за словотвірними елементами доцільно закріплювати спеціальне вузьке значення, що дає можливість систематизувати ряд понять одного порядку [11, с. 32].

У процесі дослідження було виокремлено такі типи твірних дієслівних основ:

префіксальні основи (з префіксами *від-*, *недо-*, *о-*, *об-*, *під-*, *по-*, *при-*, *про-*) доконаного виду (*відкол*, *відструг*, *недопил*, *опорядження*, *опромінення*, *осмол*, *ощеп*, *обкорування*, *облицьовка*, *підставка*, *підсочка*, *покороблення*, *пожолоблення*, *постав*, *пропил*);

префіксальні основи (з префіксами *в-*, *ви-*, *за-*, *о-*, *об-*, *під-*, *при-*, *про-*, *роз-*, *с-*, *у-*) недоконаного виду (*вириєв*, *затісування*, *охолоджувач*, *обтискання*, *обточування*, *обтягування*, *обмежувач*, *підсушування*, *припасовування*, *прифугування*, *припуск*, *притискач*, *просікач*, *розріджувач*, *розтріскування*, *скидувач*, *скріплював*, *ущільнювач*);

безпрефіксні основи недоконаного виду (*клетик*, *жолоблення*, *корування*, *пакетування*, *пакування*, *пиляння*, *полірування*, *сушіння*, *торцювання*, *фрезерування*, *фугування*).

Необхідність точніше виразити складне поняття, вказати на додаткові ознаки, характеристики зумовили використання у терміносистемі деревооброблення термінів-складних слів. Відповідно до характеру синтаксичних відношень між компонентами композитних термінів в аналізованій терміносистемі виокремлюємо два типи термінів-складних слів: із

сурядним (*кронштейн-гніздо, кронштейн-тримач, стіл-мольберт*) і підрядним (*пиломатеріал, короліт, древоліт, гайкоріз, дереворит*) зв'язком.

При творенні термінів способом основоскладання відбувається процес лексикалізації словосполучення, внаслідок чого виникають складні слова, що повніше розкривають зміст поняття, оскільки за семантичним складом співвідносяться зі словосполученням (*дерево обробляти* → *деревооброблення, колоди скидати* → *колодоскид, гострі зубці* → *гострозубці* та ін.). Композитні терміни є «вищим ступенем абстрагування, об'єднуючи в одному слові кілька основ, що дає можливість точно характеризувати предмети, явища за кількома ознаками» [13, с. 140].

Складання основ за допомогою інтерфікса *-о-*, *-е-* «супроводжується втратою одним зі словотвірних компонентів словозмінної здатності» [14, с. 198] (*ліс-о-матеріали, пил-о-матеріал, пил-о-продукція, полиць-е-тримач*).

При творенні частини термінів деревооброблення основоскладання супроводжується суфіксацією, найпродуктивніше використовується суфікс *-ач-* з такими словотвірними значеннями: машина, пристрій, деталь (*брусоперекладач, лісонавантажувач, лісонагромаджувач, штабелеукладач, кінцевирівнювач, колодоскидач, пилоосаджувач, стружколамач*); елемент меблів (*полицетримач, спинкотримач*); спеціальна суміш (*порозаповнювач*).

Малопродуктивним при творенні складних термінів є використання суфікса *-нн(я)* (*деревооброблення, деревонасадження, лісопильня, порозаповнення, ребросклеювання*). Загальне словотвірне значення «процес дії» зберігається в усіх названих дериватах, окрім терміна *деревооброблення*, що трактується як «сукупність... робіт, виконуваних ... з деревиною або її напівфабрикатами» [10, с. 100].

Зафіксовано лише поодинокі випадки застосування словотвірних формантів *-к-*, *-ник-* у творенні складних найменувань осіб за родом діяльності (*деревообробник*), а також назв верстатів та спеціальних апаратів (*шпалорізка, пиловловник*).

В окремих випадках основоскладання супроводжується усиканням суфікса мотивуючого дієслова. Серед таких термінів найменування процесів (*лісослав*), машин (*трісковоз*), пристроїв (*колодоскид*), приладів (*виступомір, нутромір, похиломір*), інструментів (*гайкоріз*) та технік гравюри (*дереворіз, дереворит*). Частинки типу *-воз, -мір, -різ, -стан* Д. Лотте називає суфіксоїдами і вважає їх «систематизувальними елементами, які підкреслюють спільність понять і полегшують оперування ними» [11, с. 86].

При творенні термінів деревообробки способом основоскладання часто поєднуються власне українські та запозичені основи (*пиломатеріали, пилопродукція, штабелеукладач, віброгуркіт*), рідше використовуються лише іншомовні корені (*нормоконтроль, штабгобель, шпунтгобель*).

При творенні значної кількості похідних семантика термінів-композитів мотивується значенням компонентів (*нормоконтроль* – «контроль виконання в конструкторській документації норм і вимог нормативно-технічної документації» [15, с. 154], *пиловловник* – «апарат для вловлювання пилу» [15, с. 170]). Часткова або повна зміна значення складного терміна (порівняно зі значеннями твірних основ) простежується лише в окремих випадках (*короліт* – «плити з кори на гіпсовому або цементному в'язучому» [15, с. 114], *віброгуркіт* – «пристій для поділу загальної маси деревних частинок на фракції за допомогою сит» [10, с. 216]). Стосовно цього Д. Лотте зазначає, що при творенні термінів – складних слів спеціалізація значення часто супроводжується звуженням чи розширенням його семантики або зміною одного з терміноелементів [11, с. 57].

У складених термінах із сурядним зв'язком між компонентами означуваний компонент – прикладка уточнює або доповнює значення предмета, вказуючи на додаткову його функцію (*взірець і модель* → *взірець-модель, крісло і гоїдалка* → *крісло-гоїдалка*).

Серед термінів у деревообробленні цей спосіб словотвору продуктивний для творення назв виробів (*диван-ліжко, диван-тахта, крісло-ліжко, крісло-пюїтр, крісло-стіл, візок-касета, стіл-тумба, стілець-драбинка, шафа-перегородка, шафа-стіл кухонна*). Зафіксовано лише окремі складені терміни на позначення найменувань осіб за видом діяльності (*виробник-суміжник, виробник-дублер*), обладнання, пристроїв (*конвеєр-петлеукладач, візок-касета*),

деталей (*кронштейн-гніздо, кронштейн-тримач*), матеріалу (*шпон-розривина*), зразків виробів (*взірець-еталон, взірець-модель*).

Теоретичний аналіз способів творення термінів деревооброблення у лекційному курсі може бути доповнений системою спеціально розроблених вправ і творчих завдань, метою яких є засвоєння словотвірних норм у творенні термінів. «Словотвірні норми регламентують вибір морфем, їх розташування і сполучення у складі нового слова. Вони визначають закономірності творення похідних слів і вираження ними нових значень, фіксують зразки словотвірних моделей», – вважає І. Кочан [9, с. 202]. З метою практичного опрацювання структурно-словотвірних особливостей деревооброблювальних термінів застосовувалися такі типи завдань:

1) словотвірний аналіз фахових термінів, оскільки, на думку І Дроздової, «розкриття значень слова за допомогою найпростішого словотвірного аналізу є одним із методів збагачення лексичного запасу студентів і оволодіння спеціальною лексикою і термінологією» [6, с. 262];

2) визначення значень словотвірних формантів за поданою сукупністю однотипних найменувань;

3) підбір фахових термінів з певними суфіксами відповідно до словотвірного значення (наприклад, підібрати терміни з суфіксом *-ач-*, що позначають найменування обладнання, пристроїв, інструментів; вибрати терміни з суфіксом *-ни(я)* зі значенням «назви процесів і дій»; виписати терміни з суфіксом *-к-* на позначення пристроїв, деталей, конструктивних елементів тощо);

4) з підручника І. Г. Войтовича «Основи технології виробів з деревини» (Львів, 2010) виписати деяку кількість термінів, утворених певним способом (суфіксальним, префіксальним, префіксально-суфіксальним, безафіксним);

5) з «Лісотехнічного термінологічного словника» (Львів, 2014) виписати терміни деревооброблення, утворені способом осново- чи словоскладання;

6) пояснити значення виписаних термінів на основі аналізу їх словотвірних компонентів та способу творення.

Отже, опрацьована специфіка творення термінів деревооброблення стає надійним підґрунтям їх правильного використання у процесі навчання студентів як української мови за професійним спрямуванням, так і фахових дисциплін. Базові поняття термінології будуть корисні всім інженерним працівникам деревооброблювальної галузі, що сприятиме поглибленню знань зі спеціальної термінології, створенню ґрунтовної бази для професійного мовлення, допомагатиме краще опанувати мову фаху відповідно до чинних літературних норм, формуватиме досконалу особистість інженерного профілю.

Подальші дослідження стосуватимуться аналізу способів творення та специфіки використання словотвірних формантів термінів лісівництва, а також опрацювання спеціальної лексики у процесі навчання української мови за професійним спрямуванням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г. О. Винокур // Труды Московского института истории, философии и литературы: сборник статей по языкознанию. – М., 1939. – Т. 5. – С. 3–54.
2. Вікторова Л. В. Методологічні аспекти формування професійно-термінологічної компетентності студентів-аграрників / Л. В. Вікторова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. Зб. статей: Вип. 14. Ч. 2. – Ялта: РВВ КГУ, 2007. – С. 164–171.
3. Гінзбург М. Досвід та проблеми впровадження ДСТУ 3966-2000 в термінологічну діяльність / М. Гінзбург, С. Левіна, І. Требульова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2002. – № 453. – С. 183–189. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Wisnyk453/TK_wisnyk453_hinzburh.htm
4. Городенська К. Г. Словотвірна структура слова (відіменні деривати): монографія / К. Г. Городенська, М. В. Кравченко. – К.: Наукова думка, 1981. – 200 с.
5. Даниленко В. П. О грамматических особенностях терминов-существительных / В. П. Даниленко // Русская речь. – 1970. – № 6. – С. 63–66.
6. Дроздова І. П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ: монографія / І. П. Дроздова. – Харків: ХНАМГ, 2010. – 320 с.

7. Ковалик І. І. Вчення про словотвір (словотворчі частини слова) / І. І. Ковалик. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1958. – 78 с.
8. Кобзар Н. С. Чужомовні словотвірні елементи в українській біологічній термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук. 10.02.01 / Н. С. Кобзар. – Харків, 2008. – 18 с.
9. Кочан І. М. Словотвірні норми і термінологія / І. М. Кочан // Термінологічний вісник. – 2013. – Вип. 2(1). – С. 202–209. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/new_books/Documents/terminologichnyj-visnyk-2013-1.pdf
10. Лісотехнічний термінологічний словник: український, російський, англійський / за ред. Ю. Ю. Туниці, В. О. Богуслаєва. – Львів: Піраміда, 2014. – 967 с.
11. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии. Вопросы теории и методики / Д. С. Лотте. – М.: Изд-во АН СССР, 1961. – 158 с.
12. Симоненко Л. О. Формування української біологічної термінології / Л. О. Симоненко. – К.: Наукова думка, 1991. – 152 с.
13. Словотвір сучасної української літературної мови. – К.: Наукова думка, 1979. – 406 с.
14. Сучасна українська мова: морфологія: підручник / Л. А. Алексієнко, О. М. Зубань, І. В. Козленко; за ред. А. К. Мойсієнка. – К.: Знання, 2013. – 524 с.
15. Тлумачний словник з деревооброблення / Б. Прокопович, І. Войтович, С. Гайда, Б. Кшивецький. – Львів: Рейсмус-Поліграф, 2002. – 280 с.
16. Шило Н. І. Структурні типи українських технічних термінів (на матеріалі лісової та деревообробної термінології) / Н. І. Шило // Питання словотвору; за ред. І. І. Ковалика. – К.: Вища школа, 1979. – С. 28–42.

УДК 378.1:070

А. М. ПАЛІЄНКО, М. Г. СЕМЕНОВА

СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ

Запропоновано комунікативно-когнітивний ракурс розгляду проблеми формування інішомовної медіакомпетентності майбутніх журналістів. Визначено медіакомпетентність як інтегративну якість і окреслено її конституанти. Конкретизовано дефініцію медіатексту як спеціалізованого мовленнєвого медіапродукту. Зазначено роль предметних дій у становленні медіакомпетентності, специфіковано вимоги до відповідної системи вправ і виявлено її кореляти. Детально описано вправи, які становлять систему вправ, і проілюстровано релевантними прикладами. До системи вправ включено рецептивні, рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні і продуктивні вправи когнітивно-комунікативного характеру. Систематизовано ментальні операції та принципи оброблення медіаматеріалу, що виявляються і реалізуються в кожній вправі.

Ключові слова: інішомовна медіакомпетентність, медіатекст, система вправ, ментальні операції, принципи опрацювання медіатекстів.

А. М. ПАЛИЕНКО, М. Г. СЕМЕНОВА

СИСТЕМА УПРАЖНЕНІЙ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИНОЯЗЫЧНОЙ МЕДИАКОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ЖУРНАЛИСТОВ

Предложен коммуникативно-когнитивный ракурс решения проблемы формирования иноязычной медиакомпетентности будущих журналистов. Определено понятие компетентности как интегративного качества и очерчено её конституенты. Конкретизировано понятие медиатекста как специализированного речевого медиапродукта. Выделено роль предметных действий в процессе становления медиакомпетентности, специфицировано требования к соответствующей системе упражнений и выявлено её корреляты. Детально описано и проиллюстрировано релевантными примерами упражнения, составляющие систему упражнений. В систему включено рецептивные, рецептивно-репродуктивные, рецептивно-продуктивные и продуктивные упражнения когнитивно-